

nünk mindazt, ami világunkat jelenti, s akkor mindenre sajátosan tudunk majd reagálni.

Hangsúlyozni szeretném, hogy az irodalom mindenképpen társadalmi jellegű, de a XX. században, e század változásaiban, fejlődési ütemében a társadalmi elem szinte már azonosítható a politikai elemmel. Ez új jelenség, amelyet eddig nem tapasztalhattunk a világirodalomban.

ALEXANDRU IVASIUC

Az oszlopok

Hányszor látták: oszlop oszlopot átölelve, ember oszlopot átölelve, oszlop embert átölelve, minden földindulás, romlás ellen összefogózva, épen merültek el a szellem Atlantiszai. Az eszmények oszlopai, oszlopok erdeje, kezdetük és végük a romoknak és gyökereknek kijáró magasság és mélység irányában vész el valahol, de oszloptestük itt és most mindig tapintható, átölelhető. Mint holdfényben vagy napkeltekor valami ógörög templomban átölelni az oszlopokat, olyan az irodalom mai pillanatát átölelni, kiölelni a sötétből, az időből.

Csikorgó reggelei és csillagos estéi vannak a lelki időjárásnak, a szellem időszakainak a földön. Bizony, minden annyira hasonlít a természethez, hogy az is: maga a természet, átlényegülve! Az ember is. Irodalma is. Ha egyszer a természet törvényein alapszik az is, hogy a létre való reagáláshoz sem egyénnek, sem fajnak, se neked, se az emberiségnek nem elég csupán az egészséges érzékek s az emlékezet hibátlan működése — gépesített érzékek és intézményesített emlékezet: irodalom és művészet játszik még, lakik még, működik még! Testünkben és testünkön kívül, lakunkban és lakunkon kívül. Európánkban és Európánkon kívül. Világunkban és világunkon kívül.

Ha nevet adhatnának tavaiknak-tengereiknek a halak, ha nevet tudnának adni egüknek-fellegüknek a madarak, ha nevet szoktak volna adni erdejüknek-mezejüknek az állatok, nem volna olyan teljes a szellem magánya, mint amennyire az itt ebben, egyetlen egében-vizében-erdejében: emberközegében. Történelme, irodalma, művészete lenne mindennek, ami van, nemcsak nekünk, embereknek, akiknek történelmében, irodalmában, művészetében viszont benne van, él, hat, szerepel minden, ami csak létezik. Aki az ilyesmit át tudja érezni csak egy mélységes éji pillanatra, az ezerszer mélyebben érzi, milyen magányt jelenthetne akkor az emberin belül az, hogy ókori irodalom, középkori, jelenkori, az, hogy tegnapi irodalom, holnapi irodalom, e pillanat irodalma, az, hogy a japánok irodalma, az angolok irodalma, a németek irodalma, a spanyolok irodalma. Milyen jó, milyen megnyugtató, hogy ilyen magánya nincs az irodalmaknak, sem az idő, sem a tér nem húzhatott közénk olyan határokat, amilyenek a nem emberi és az emberi között húzódnak, immár örökre. Ez az irodalom első és legfőbb eszménye.

Aztán . . .

Emberek és emberibe öltözött hajnalok, hegyek, füvek, istenek, állatok mondják azt a szöveget, melynek részleteiben címet ad folyton valaki,

melyet egészében sosem olvas el senki, ezt a szöveget, mely vallomás és kibúvó a vallomás elől, mely tanács és rászédés ugyanakkor, mely indulat-kitörés és világegyetem-szabadalomként hahota is, mely egyetlen és ösz-szes mű, nyilvánvalóan valami óriás magyarázat, valami roppant titok megfejtése. *A titoknak nincsen ideje, és az időtlenség formája a Most és Itt* (Thomas Mann).

A variánsok hiányában és a variánsok birtokában: ez a két eset kísérti az élő elmét. A variánsok birtokában bölcs. Mikor a variánsok birtokában van, akkor öleli át az örök irodalom oszlopának derekát. Mikor az örök irodalom oszlopának mai gyűrűjét öleli éppen, akkor van a variánsok birtokában. Én látom ezt a gesztust, ezt a kövületet, szobrot. Én érzem ezt a magányos, ezt a csoportja nélküli Laokoónt. Saját mozdulatomként tudom ebben a föld-ég-víz-világ-kozmosz köbméterben, melyben élnem adatott, melyet úgy nevezek: én korom, én népem, én irodalmam. Ezen nem tud változtatni semmi. Mert ez a második az eszmények között.

Aztán . . .

Aztán az irodalmat majd megvizsgálják (Brecht), és egyre teljesebb lehet az ember eltörölhetetlen és eredeti, noha történelmileg folyton változó társadalmi jellemének megismerése (Lukács György). Megállapítást nyer, hogy az éhségre épülő lét kellős közepén mi táplálkozunk a legkannibálabb módon: az élet versének önnön testiünkéből kihalított abszolút és évezredekig jóízű szívével (Allen Ginsberg). Jóízű szívével . . . A harmadik. Az ezredik. A megszámlálhatatlan eszmények megszámláltatása tart.

Mint ahogyan villámlik a sötét éjszakában, különböző irányból és egymás után csattannak, pedig csak látszat hangolja össze őket, vagy nem is látszat hangolja össze őket: *Mens agitat molem — az értelem megmozgatja a tömeget* (Vergilius), — *az elmélet, ha behatol a tömegekbe, anyagi erővé válik* (Marx), — és *villamosítás plusz szovjethatalom . . .* (Lenin). Mert egyetlen vihar villámlása sem áll el addig, míg leszámolni való akad a pólusok között.

Noha ment vagyok a rettegéstől, nem vagyok ment a felindulástól (Rabelais), ezért van az, hogy *szemmel tartom a föld hűségeseit, hogy mellettem lakozzanak* (101. zsoltár). Ugyanis a *honnak egy igaz zászlója van, ezt mi álljuk körül* (Petőfi), s ameddig irodalom lesz, eszmények lobognak benne, s ameddig eszmények lesznek, el nem lankad a költés.

A földet minden bizonytalannal egyetlen igazsága szerint rendezi be majd az ember, az életet lehet közölni, tudjuk, más világokkal, melyek öntudatlanul is szívesen veszik át majd az őket is földindulással-égszakadással és harmóniával fenyegető értelmet. Az értelmet — az elmúlás eddig egyetlen, nálunk a földön, házilig kotyvasztott gyógyszerét. Ám amilyen régen csak lehet, megmondották magukról az emberek: *átkozott legyen a kéz, mely testem hüvelyét megbolygatja! Átkozott legyen, aki valaha nevem, képem, művem ellen vét, aki személyemet megszentsegteleníti! A szerencsétlenség, az élet árnyéka boruljon rá — ez pedig az én átkom és bosszúm, melyet örökké tartó időre a szívembe zártam, jaj annak, akit megfog . . .* (Tutenkámén átkának szövege)

Oszlop oszlop mellett. Az eszmények fölött örök őrséget áll az irodalom. Az ember mellett az irodalom. Az irodalom mellett az ember.

LÁSZLÓFFY ALADÁR